
ŠTÚDIE

DEŇ A NOC V ŽIVOTE VOJSKA STAROVEKÉHO RÍMA

PAVOL VALACHOVIČ

VALACHOVIČ, P.: A day and night in the life of the Rome ancient army. *Vojenská história*, 1, 14, 2010, pp. 3–11, Bratislava.

The author deals with a part of the military actions in the history of the ancient Rome and it is the management of some concrete actions under concrete conditions. The questions of leading military actions overnight or during the day with its various consequences do not occur in scientific literature.

Military History. Rome. Ancient History.

Vojenským dejinám starovekého Grécka a Ríma sa neustále venuje pozornosť zo strany odborníkov i laikov. Vojenský veliteľia ako Alexander veľký, Gaius Iulius Caesar či kartaginský Hannibal sa pokladajú za najvýznamnejšie vojenské osobnosti dejín vôbec, a mnohé významné staroveké vojny sa dodnes rozoberajú ako vzory stratégie a taktiky i v súčasnosti. V odbornej literatúre sa do hĺbky rozoberá organizačná štruktúra vojsk starovekých národov, ich výzbroj a výstroj, hospodárske a sociálne dôsledky vojen.

V našom príspevku sa chceme venovať jednej stránke vojenských akcií v dejinách starovekého Ríma, vedeniu konkrétnych vojenských akcií v konkrétnych podmienkach. V odbornej literatúre sme sa nestretli s tým, že by sa venovala pozornosť práve otázke vedenia bojových akcií vo dne a v noci a rôznym dôsledkom.

DEŇ

Nie je prekvapujúce, že vojny a bitky sa odohrávali predovšetkým cez deň. Existuje množstvo svedectiev o tom, že veliteľia využívali predovšetkým deň na vedenie bitiek. Platilo to tak v ranom období, ako aj na konci republiky či v cisárskom období. Caesar si uvedomoval riziko vedenia bojov v noci a odmietal to so zdôvodnením, že „*vojak myslí skôr na vlastnú bezpečnosť ako na prísahu*“, a preto len v odôvodnených prípadoch používal noc pre vedenie bojových akcií.¹

Od najstarších dejín Ríma sa dodržiavali určité zásady vedenia bojov medzi Rimanmi

---

1 Caesar, *Bellum civile* I, 67.

a ich nepriateľmi. V bojoch medzi Aequami a Rimanmi sa pred príchodom noci obe vojská rozišli² a bojovalo sa až nasledujúci deň.

Nočné útoky vyvolávali zdesenie, pretože obrancovia často nevedeli, o čo ide. V boji proti mestu Tiburu využili nočný útok proti Rimanom, ale ráno sa situácia vyjasnila a Rimania nepriateľov zahnali.³

V bojoch proti Hernikom Rimania nevyužili príležitosť a neobsadili tábor nepriateľov, pretože „deň sa už chýlil ku koncu“.⁴ Podobne Samniti zaútočili na rímsky tábor, ale pretože sa začínala noc, útok odložili.⁵ Rímsky diktátor síce využil noc, aby odvedol svojich vojakov z tábora, ale prenasledovala ho nepriateľská jazda. Podobne v boji proti Etruskom Rimaniam „dali po západe slnka znamenie na ústup“.⁶

Mimoriadne bohaté údaje o spôsobe vedenia bojov poskytuje priebeh púnskych vojen, predovšetkým druhej, ktorá sa v prevažnej miere odohrávala na území Itálie a Hispánie. Marcellus a Hannibal bojovali pri Numistrone na juhu Itálie od rána od deviatej hodiny do večera. Nadchádzajúca noc prerušila boj. Rimania na druhý deň nastúpili opäť do boja, ale Hannibal v noci odtiahol a priznal tak svoju porážku.⁷ Podobne aj po bitke pri Baecule v Hispánii Scipio čiastočne zvíťazil, preto kartaginský Hasdrubal v noci stiahol svoje vojsko na príhodnejšie miesto.⁸

Boje cez deň poskytovali mnohé variácie postupu proti nepriateľovi. Publius Cornelius Scipio v boji proti Hasdrubalovi v Hispánii začal boj za úsvitu, aby sa nepriatelia nestihli najesť a preťahoval boje až do popoludnia, keď slnečná žiara, smäd a únava ničili nepriateľov. Púnske vojsko si nemohlo odpočinúť ani v noci, pretože Rimania na ráno plánovali obliehanie tábora. Cez deň však Hasdrubalovi spojenci začali prebiehať na rímsku stranu, preto Hasdrubal radšej v noci odtiahol.⁹

Keď Caesar bojoval proti Venetom, boje prebiehali od desiatej hodiny ráno až do západu slnka.¹⁰ Podobná situácia sa zopakovala aj v jeho boji proti Ariovistovi, ktorý pri západe slnka odvedol svoje vojsko späť do tábora a boj prerušil.¹¹ Takisto v bojoch pri Bibracte Caesarovi vojaci pri západe slnka prestali prenasledovať nepriateľov a vrátili sa podľa rozkazu do tábora.¹²

Tú istú taktiku nevyužívali len Rimania, ale aj nepriatelia, s ktorými bojovali. Počas židovskej vojny za vlády cisára Nerona pri obliehaní Gischaly židovský veliteľ Ján využil príležitosť a v noci utiekol do Jeruzalema so svojimi ozbrojencami, ale vzal so sebou aj mnohých zločincov a ich rodiny.¹³

2 Liv. III, 60.

3 Liv. VII, 12.

4 Liv. VII, 8.

5 Liv. VIII, 38.

6 Liv. IX, 32.

7 Liv. XXVII, 2.

8 Liv. XXVII, 18.

9 Liv. XXVIII, 15.

10 Caesar, Bellum Gallicum II, 15; predtým napr. I, 26.

11 Caesar, Bellum Gallicum I, 50.

12 Caesar, Bellum Gallicum II, 11

13 Jos. Fl. Židovská vojna IV, 2, 106.

NOC

Noc sa využívala skôr pre udalosti, ktoré boli pochybného charakteru. Boli to rôzne zra- dy, príprava pasce či snaha vyhnúť sa nepriateľovi po neúspešnej bitke alebo, keď niektorý veliteľ cítil, že jeho vojsko nie je pripravené bojovať so silnejším nepriateľom. Noc mala často ukryť nemorálne činy, ako o tom svedčí prípad kráľovského syna Lucia Tarquinia, kto- rý pod rúškom noci znásilnil Lucretiu pod hrozbou, že zabije jej otroka i ju samu, otroka potom uloží do jej postele a obviní ju zo smilstva. Hoci dosiahol, čo chcel, Lucretia neskôr všetko prezradila a aby si uchovala česť, spáchala samovraždu.¹⁴

Aj vo vojenskom živote hrala noc významnú, hoci skôr negatívnu úlohu. Od najstarších čias je známe dobytie a zničenie Tróje mykénskymi Grékmi. V noci sa obyčajne nebojova- lo, hoci vojská často stáli proti sebe, na noc sa rozišli do táborov bez toho, aby sa pustili do boja.¹⁵ Vojenský útok v noci bol veľmi nebezpečný, výsledok boja neistý, preto rímsky veli- tel Marcius, ktorý sa rozhodol pre nočný útok, musel zvolať vojakov a vopred ich obozná- miť so svojím zámerom.¹⁶

Boje v noci boli mimoriadne, čo Titus Livius obyčajne zdôrazňuje, napr. v bojoch medzi Volskami a Rómom.¹⁷ Podobne aj Volskovia a Aequovia zaútočili v noci na rímske vojsko, ale hoci spôsobili v rímskom tábore trochu zmätkov, v konečnom dôsledku neuspeli.¹⁸

Počas pobytu Scipionovcov v Hispánii Kartaginci vo dne v noci útočili na rímsky tábor, aby znepokojili a unavili rímskych vojakov. K rozhodujúcej bitke však došlo cez deň – v tej- to bitke Publius Cornelius Scipio zahynul.¹⁹

Noc sa mohla nepriaznivo podpísať pod víťazstvá i porážky jednej i druhej strany. Keď Sabíni dorazili k rieke Anio, do Ríma prišla o ich postupe správa, ktorá znepokojila obyva- teľov. Sabíni však po ceste prepadávali jednotlivé hospodárstva, obyčajne v noci ich vydran- covali, najedli sa a napili. Keď ich Rimania prepadli, boli natoľko unavení, že neboli schop- ní ani utekať. „*A tak táto sabinská vojna skončila ešte v tú noc, keď sa o nej rozniesla po Rí- me správa.*“²⁰

Podobne zaúradoval alkohol aj pri dobytí Syrakúz, ktoré síce Rimania dobyli v noci, ale pomohlo im to, že obrancovia sa v rozhodujúcu chvíľu opili.²¹

Počas vojny medzi Volskami a Rimanmi sa viedol úporný, ale nerozhodný boj. Pred prí- chodom noci sa obidve vojská rozišli zo strachu z toho, čo by mohlo nasledovať. Nechali le- žať ranených i veľkú časť batožiny a uchýlili sa na okolité pahorky.²²

V inej vojne medzi Rómom a jeho susedmi Camillus v noci previedol svoje vojsko k ne- priateľskému táboru na území Faliskov, aby až nasledujúci deň využil svoje výhodné posta- venie a zviedol víťazný boj.²³

---

14 Liv. I, 57.

15 Liv. III, 60.

16 Liv. XXV, 37-39.

17 Liv. IV, 9.

18 Liv. IV, 27.

19 Liv. XXV, 34.

20 Liv. II, 26.

21 Liv. XXV, 23- 24.

22 Liv. IV, 39.

23 Liv. V, 26.

Počas vojny so Samnitmi vojenský tribún Publius Decius podnikol nočný výpad a oslobodil svojich vojakov z obklúčenia.²⁴

Po porážke Rimánov obyvatelia mesta Satri tajne v noci prijali za svoje hradby.²⁵ Postumius vo vojne proti Samnitom nočným pochodom tajne odviezol svoje vojenské oddiely do hôr.²⁶ Vo vojne s tradičnými súpermi Samnitmi sa Rimania v noci pomiešali s nepriateľmi, čo im umožnila noc a ich zmätené pobiehanie. Následne Samnitov porazili.²⁷

Keď Rimania bojovali v roku 298 pred n. l. s Etruskami pri Velitrách pod Scipionovým vedením, bojovali väčšinu dňa, pričom sa prelialo množstvo krvi. Keď sa začalo zmrákať, obe strany boli neisté, ktorá z nich získala víťazstvo. Pretože v nasledujúcu noc Etruskovia opustili svoj tábor i bojisko, víťazstvo pripadlo Rimanom, ktorí mohli pochovať svojich mŕtvych.²⁸

L. Cornelius Rufinus pri útoku na mestá na Sicílii v noci vyložil časť svojej posádky a skryl ich do zálohy. Cez deň zaútočil na mesto, akoby pod tlakom nepriateľov ustúpil a vylákal obrancov mesta. Vojaci, ktorí sa v novi vylodili a ukryli do zálohy, potom mesto obsadili.²⁹

Prekvapivý nočný útok využil aj P. Cornelius Scipio Africký, ktorý zaútočil v noci na Syfakov tábor, pretože v ňom bolo veľa horľavého materiálu. Podpálil ho a v žiari ohňov zabíjal utekajúcich nepriateľov.³⁰

Nočné útoky takticky využíval numidský „barbar“ Jugurtha, ktorý sa púšťal do bojov s rímskym vojskom obyčajne podvečer, aby mu noc poskytla prípadnú možnosť úniku, ak by utrpel porážku.³¹

Taktika prerušených bojov, používaná celé stáročia počas obdobia rímskej republiky, sa využívala aj v cisárskom období. Theodosius bojoval proti Firmovi, ktorý sa vzbúril v Afrike, celý deň, ale keď sa zniešla noc, vojská sa rozišli.³²

V jednej z najrozhodujúcejších vojen neskorej antiky, ktorá výraznou mierou prispela k vývoju v poslednom storočí existencie Rímskej ríše, v bitke pri Hadrianopole v roku 378, poskytl viac možností na prerušenie bojov z jednej alebo druhej strany.³³ Avšak až noc prerušila obliehanie Hadrianopola Gótmami, ktorí ju využili na to, aby si ošetrovali rany.³⁴

Pod rúškom noci sa často slabšie vojsko, alebo vojsko, ktoré utrpelo príliš veľké straty, radšej stiahlo z bojiska a prenechalo ho druhej strane, ktorá to mohla chápať a chápala ako nepriateľovu porážku a svoje víťazstvo. V čase občianskej vojny medzi Caesarom a Pompeiom Pompeiov veliteľ Scipio pod rúškom tmy ustúpil.³⁵ V záverečnej fáze občianskej vojny Caesar po menšej porážke pri Dyrrhachiu využil noc – za súmraku poslal preč batožinu, a časť vojska o štvrtej stráži vyviedol z tábora. Napokon ale dodržal zvyky a dal zatrubiť do

24 Frontinus, Vojenské lsti I, 5, 14.

25 Liv. IX, 16.

26 Liv. IX, 44.

27 Liv. X, 20.

28 Liv. X, 12.

29 Frontinus, Vojenské lsti III, 9, 4.

30 Frontinus, Vojenské lsti II, 5, 29.

31 Frontinus, Vojenské lsti II, 1, 13.

32 Amm. Marc. XXIX, 5.

33 Amm. Marc. XXXI, 7.

34 Amm. Marc. XXXI, 15, 1.

35 Caesar, Bellum civile III, 37.

boja.³⁶ Na druhý deň takisto využil noc, aby sa odpútal od Pompeia.³⁷ Napokon ale využil noc aj Pompeius – v noci vytiahol zo svojho tábora, pretože mu pre nedostatok krmiva kapali kone a jeho vojakom hrozili aj ďalšie nebezpečenstvá.³⁸

Taktika nočných vojenských akcií sa dala využívať nielen priamo na boj, ale predovšetkým na unavenie nepriateľa. Za vojny s Volskami Rimania celú noc obliehali nepriateľský tábor, takže nepriatelia sa nemohli vyspať. Cez deň potom podnikli rozhodujúci útok a zvíťazili.³⁹

Nočný ústup sa mohol využiť aj ako taktický zámer v nepriaznivej situácii. Keď v roku 208 zahynul konzul Marcellus, jeho spolukonzul Crispinus mal strach z Hannibala, a preto v noci tiahol s vojskom do hôr, aby našiel vyvýšené a bezpečné miesto.⁴⁰

Noc mohla prerušiť nielen bojové akcie vojska, ale aj vnútorné rozbroje v Ríme. Počas nepokojov v roku 494 pred n. l. sa ľud schádzal na nočných schôdzkach na Esquilíne alebo Aventíne, aby sa organizátori vyhli neorganizovaným stretnutiam.⁴¹ V roku 460 sa vnútropolitické boje odohrávali takisto zväčša v noci.⁴² Najprv sa vyhncanci a otroci (asi 2 500 ľudí) pod vedením Appia Herdonia sabinského v noci zmocnili Capitolu⁴³ a takisto v noci Rimania Capitol oslobodili.⁴⁴

Počas druhej púnskej vojny sa hispánsky politik Abelux rozhodol prebehnúť od Púnov k Rimanom, preto sa s nimi v noci dohodol, že prevedie hispánske deti ako rukojemníkov k Rimanom, čo aj nasledujúcu noc urobil.⁴⁵

Hannibal sa preslávil svojou stratégiou vedenia vojny proti Rímu, ale najmä svojou taktikou v jednotlivých bojoch, ktorú prispôboval momentálnej situácii. Stal sa tým jedným z najvýznamnejších vojvodcov staroveku a svojimi novátorskými akciami často zmiatol súpera. Do jeho arzenálu patrili aj neočakávané nočné akcie. Raz chcel zaútočiť na opevnené miesto pri Placentii v noci, ale stráže ho zbadali a útok odrazili.⁴⁶ Inokedy poslal časť svojho vojska pod Hannonovým velením v noci tajne vpred proti Gallom, ale k boju napokon došlo až cez deň.⁴⁷

Aj v námorných bitkách sa občas pokúsili využiť noc. V druhej púnskej vojne poslali Kartaginci svoje lode k Lilybeu na Sicílii tak, aby sa k nemu priblížili v noci a prekvapili Rimanov, ale tí ich zbadali, preto sa kartaginské lode stiahli a námorná bitka sa odohrala až cez deň.⁴⁸

Pompeius vo vojne s pontským kráľom Mithridatom umiestnil časť svojich vojakov do zálohy a ráno nalákal nepriateľov k svojim zálohám.⁴⁹ Takisto Mithridates sa pokúšal využiť noc a previedol svoje vojsko okolo Pompeiovho vojska.⁵⁰

36 Caesar, *Bellum civile* III, 75.

37 Caesar, *Bellum civile* III, 77.

38 Caesar, *Bellum civile* III, 62.

39 Liv. II, 64 – 65.

40 Liv. XXVII, 28.

41 Liv. II, 28.

42 Liv. III, 17.

43 Liv. III, 15.

44 Liv. III, 18.

45 Liv. XXII, 22.

46 Liv. XXI, 57.

47 Liv. XXI, 27.

48 Liv. XXI, 49.

49 Frontinus, *Vojenské lsti* II, 5, 33.

50 Frontinus, *Vojenské lsti* I, 7.

Známy je príbeh o obsadení Ríma Galmi. K Mestu sa priblížili pred západom slnka, ale pretože sa obávali nočnej tmy a polohy neznámeho mesta, utáborili sa mimo mesta a Rím obsadili až za bieleho dňa.⁵¹ V noci sa pokúšali obsadiť aj Capitol, kde sa uchýlili obrancovia Ríma, ale husi vo Venušinom chráme ich prezradili a Rimania ich úskočný plán odrazili.⁵²

Podobná vojenská akcia sa odohrala na Capitate aj oveľa neskôr. Počas občianskej vojny v rokoch 68/69 Solinus obsadil v noci Capitol.⁵³

Nie vždy sa nočný úskok alebo plán podaril. Počas druhej púnskej vojny Rimania poslali v noci Gaia Claudia Nerona s jazdou, aby obišiel nepriateľské vojsko a zasiahol v nasledujúcej bitke pri Nole. Bitka sa však odohrala bez týchto vojakov, pretože v noci zabúdli!⁵⁴ Pretože Púni v tejto bitke utrpeli porážku, nasledujúcu noc opustili svoje postavenie pri Nole, čím vlastne priznali svoju porážku.⁵⁵

Keď Gnaeus Pompeius (Veľký) utekal pred Caesarom z Itálie, dokonca v noci vyplával z Brundisia do Grécka,⁵⁶ čím sa zvyšovalo nebezpečenstvo nočnej plavby po mori, ktorému sa inak Rimania snažili vyhnúť.

Podobne jeho syn Gnaeus Pompeius (mladší) zistil, že Caesar má silnejšie vojsko, preto v noci spálil svoj tábor a presunul sa o niekoľko kilometrov ďalej od jeho vojska.⁵⁷ Podobne urobil aj o niekoľko dní neskôr.⁵⁸ Neskôr sa snažil využiť noc a zaútočil na Caesarovo vojsko, ale jeho útok sa skončil neúspešne.⁵⁹

Niektoré vojenské akcie z neskoršieho obdobia potvrdzujú názor Gaia Iulia Caesara o vedení vojenských akcií v noci a o nebezpečenstve vzniku zmätkov a chaosu. V čase židovskej vojny, vedenej Flaviom Vespasianom sa v noci malá skupinka Rimanov zmocnila jednej obrannej veže v Jeruzaleme, zatrubili na vojenské trúby a vyvolali obavy u ostatných obrancov mesta. Rimania vežu definitívne obsadili a začala sa záverečná fáza dobývania Jeruzalema.⁶⁰ Boj trval od „*deviatej hodiny večer až do siedmej hodiny ráno*“,⁶¹ čo bolo dosť mimoriadne a neobvyklé.

Počas bojov v Gallii Caesar častejšie použil noc na vedenie vojenských akcií. Pri obliehaní Bibracte využil noc a poslal obyvateľom obliehaného mesta pomoc.⁶² Aj neskôr, v čase občianskej vojny s Pompeiom a jeho stúpenkami, sa uchýľoval k „netradičnému“ spôsobu boja. Keď bojoval pri Munde, obyvatelia mesta sa sprisahali, že v noci prepadnú Caesarov tábor. Ten sa však o pripravovanom zákernom útoku dozvedel a sám dal nasledujúcu noc sprisahancov pozabíjať.⁶³ Inokedy Caesar prekazil Afraniovi a Petreiovi nočný presun z tábora tým, že sám vytiahol z tábora.⁶⁴

Nepriateľské aktivity v noci sa často chápali a posudzovali ako zákerné, a pre vojsko nie

51 Liv. V, 39.

52 Liv. V, 47.

53 Jos. Fl. Žid. vojna IV, 645.

54 Liv. XXIV, 17.

55 Liv. XXIV, 17.

56 Caesar, Bellum civile I, 28.

57 Caesar, Hispánska vojna 7.

58 Ibid. 10.

59 Caesar, Hispánska vojna 16, podobne aj 19.

60 Jos. Fl. Žid. vojna VI, 1, 68nn.

61 Jos. Fl. Žid. vojna VI, 1, 79.

62 Caesar, Bellum Gallicum II, 7.

63 Caesar, Hispánska vojna 36.

64 Front. Vojnové lsti I, 8, 8.

príliš vhodné (čestné) útoky. V občianskej vojne napr. Pompeius využíval skutočnosť, že Caesarovi vojaci pri nočnej strážii zapalovali ohne a boli tak viditeľní. Jeho vojaci preto vrhali svoje oštepky z tmy a mnohých vojakov takto zabili. Preto Caesar nariadil, aby strážne ohne boli zapálené na jednej strane tábora, ale vojaci sa mali zdržiavať na opačnej strane.⁶⁵

ÚSKOK

Noc bývala vhodným obdobím pre prekvapujúce úskoky, ktorými ten, kto ho použil, chcel zachrániť svoje vojsko. Hannibal musel tiež použiť nočný úskok. Keď mu Rimania zablokovali pri Casiline ceste, aby zachránil svoje vojsko, na rohy dobytka uviazal otičky slamy a prútia, zapálil ich a hnali ich na postavenie Rimanov v priesmyku. Dobytky sa rozbehli po lese, rozširoval oheň a Rimania sa stiahli z priesmyku, čím sa Hannibalovi otvorila cesta na ústup.⁶⁶

Keď Hannibal neskôr obliehal spomenuté Casilinum, rímsky veliteľ dal v noci hádzať do rieky, ktorá pretekala mestom, do vody sudy s obilím, aby pomohol obliehaným, ktorí trpeli nedostatkom potravín.⁶⁷

Hannibal sa snažil využiť každú príležitosť, aby upevnil svoje postavenie v Itálii. Keď v boji zahynul konzul Marcellus, zmocnil sa jeho mŕtvoly aj jeho pečatného prsteňa. Rozhodol sa ho využiť tak, že napísal list, potvrdený pečatným prsteňom mŕtveho, v ktorom žiadal mesto Salapia, aby mu v určený deň otvorili brány. Druhý konzul Crispinus sa však krátko predtým dozvedel o tom, že Marcellovo telo sa dostalo do rúk nepriateľa, ktorý by mohol využiť jeho pečatný prsteň, preto varoval obyvateľov mesta. Keď Hannibal prišiel k mestu o štvrtej nočnej hliadke (o piatej nadržanom), obyvatelia už boli pripravení, prichystali Hannibalovi pascu a Hannibal v následnom boji stratil časť svojich vojakov.⁶⁸

Zaujímavý úskok použil Titus Didius. Po bitke v Hispánii dal rýchlo v noci pochovať väčšinu svojich padlých vojakov. Nepriatelia ráno vyšli na bojisko a zistili, že majú oveľa viac padlých ako Rimania, a preto priznali svoju porážku a podrobili sa.⁶⁹

Vojenskú leš použil aj Hasdrubal, ktorého vojsko sa dostalo do obklúčenia. Kartaginský veliteľ navrhol Rimanom rokovania, pričom cez deň rokoval o podmienkach, za ktorých by sa mal vzdať a vždy v noci vyviedol časť vojska z obklúčenia. Tieto rokovania trvali niekoľko dní, takže sa mu podarilo zachrániť veľkú časť svojho vojska.⁷⁰

Takisto zaujímavú leš využil Publius Vacinius, keď zablokoval Spartaka s vojskom. Vo svojom tábore dal uviazať ku kolom mŕtvych otrokov, ako keby strážili tábor, a v noci s ostatnými vojakmi opustil priestor bojov.⁷¹

65 Caesar, *Bellum civile* III, 50.

66 Liv. XXII, 16-17.

67 Liv. XXIII, 19.

68 Liv. XXVII, 28.

69 Front. *Vojnové lsi* II, 10, 1.

70 Liv. XXVI, 17.

71 Frontinus, *Vojenské lsi* I, 5, 22.

ZRADA

Noc rôzni historici často spájali so zradou jednej alebo druhej strany, pričom obyčajne z kontextu vyplýva, že to hodnotili negatívne. Syn posledného rímskeho kráľa Lucius Tarquinius, ktorý po dohode s otcom chcel zničiť opozíciu v Aricii, dal tajne v noci priniesť do domu aricijského Turna zbrane. Pred svitaním ho potom obvinil pred latinskými predstaviteľmi, že Turnus pripravuje prevrat, Turna odsúdili a popravili utopením.⁷²

Susedia a súperi Rimanov Aequovia dobyli osadu Vitelliu „zradou v noci“.⁷³ Inokedy Aequovia už za svitania napadli Rimanov, ktorí boli spočiatku zmätení, ale keď sa rozvidnelo, stratili strach z neúspechu a pokračovali v boji.⁷⁴

Avšak ani Rimania sa nezriekali použitia zrady. Raz takto dobyli mesto Nequinum, keď prebehlici z mesta priviedli 300 prezlečených rímskych vojakov do mesta, obsadili bránu a bez boja sa ho zmocnili.⁷⁵ Podobne zradou dobyli aj Tarent. V noci poslali do mesta vojaka, ktorý s veliteľom strážnej jednotky dohodol zradu a keď za prvej nočnej hliadky začalo dobýjanie mesta, jeho vojaci zložili ako prví zbrane.⁷⁶

NOČNÝ ÚTEK ALEBO ÚSTUP

Keď sa veliteľovi a vojsku nedarí v boji, jedným z možných krokov je taktický ústup, prípadne až útek z bojiska. Scipio po prvej porážke Hannibalom pri Páde rozkázal, aby vojsko v noci zbalilo tábor a stiahol sa od Ticina k Pádu, aby na voroch prepravil svoje vojsko na druhý breh.⁷⁷

Po veľkých víťazstvách v Itálii však Hannibal stratil iniciatívu a často musel sám ustupovať pred rímskym vojskom. V dvanástom roku druhej púnskej vojny Hannibal musel využiť noc a tiahnuť so svojím vojskom z tarenského boja do Bruttia, aby sa nezrazil s dvomi rímskymi vojskami.⁷⁸

Noc musel Hannibal využiť niekoľkokrát v boji pri Grumente. Rímsky konzul totiž poslal v noci päť kohort, aby obsadili výšinu a v rozhodujúcom boji sa zapojili do boja. Nasledujúcich niekoľko dní Rimania tlačili na Hannibalovo vojsko, až musel v noci opustiť bojisko. Rimania ho nasledovali až k Venusiu, kde ho opäť porazili a Hannibal musel opäť v noci ustúpiť k Metapontu.⁷⁹

Kartaginské vojsko bolo zložené z rôznych národov, ktoré mali svoje vlastné zvyklosti aj vo vedení boja. V bitke pri Metaure Hasdrubalove jednotky, zložené z galských bojovníkov, spôsobili jeho porážku, pretože sa v noci uložili spať bez ohľadu na to, že sa bojovalo. Neboli zvyknutí ani na dlhé nočné pochody, preto počas boja boli unavení a dali sa hromadne pozabíjať alebo zajať.⁸⁰

Pred bitkou pri Metaure sa Hasdrubal stretol s rímskym vojskom a všimol si, že mno-

72 Liv. I, 51.

73 Liv. V, 29.

74 Liv. V, 28.

75 Liv. X, 10.

76 Liv. XXVII, 15.

77 Liv. XXI, 47.

78 Liv. XXVII, 40.

79 Liv. XXVIII, 41 – 42.

80 Liv. XXVII, 48.

hí vojaci majú úplne inakšie štíty, že ich je oveľa viac a sú inak opálení po dlhom pochode. Preto sa domnieval, že proti nemu stojí nové vojsko. Dal rozkaz, aby sa jeho vojsko po prvej nočnej hliadke stiahlo, ale počas nočného pochodu vznikol v jeho vojsku chaos a problémy.⁸¹

V občianskej vojne medzi Pompeiom a Caesarom Pompeius v noci utiekol z bojiska pri Dyrrhachiu, hoci bitka ešte vôbec nebola rozhodnutá, dokonca jeho vojsko malo mierne lepšie postavenie.⁸² Aj africký kráľ Juba utekal pred Caesarovým vojskom v noci.⁸³

Noc a deň hrali v živote rímskeho vojska významnú, ale rozdielnu úlohu. Pre rozhodujúce bitky sa využíval deň, čo bolo dané aj všeobecnými podmienkami pre možnosti komunikácie, velenia a organizovania boja, aby nedochádzalo k zmätkom, chaosu či nedorozumeniu. Noc sa pre boj využívala len v mimoriadnych prípadoch, väčšinou pri príprave pascí, lestí alebo, aby sa slabšie vojsko odpútalo od silnejšieho. Antickí historici posudzovali takéto akcie skôr negatívne, aj keď chápali ich použitie ako východisko z núdze. V každom prípade uvedené príklady poukazujú na jednu charakteristickú črtu starovekého vojenstva.

P. VALACHOVIČ: TAG UND NACHT IM LEBEN DES RÖMISCHEN HEERES

Tag und Nacht spielten im Leben des römischen Heeres eine bedeutende, jedoch unterschiedliche Rolle. Am Tage wurden Kämpfe geführt, was auch mit allgemeinen Bedingungen für die Kommunikation, Führung und Organisation des Kampfes zusammenhing, um Missverständnissen und Chaos vorzubeugen. In der Nacht wurden nur selten Kämpfe geführt, vor allem wurden Fallen gestellt oder Täuschungsmanöver durchgeführt. Die Historiker der Antik bewerteten diese Unternehmen gerade nicht positiv, obwohl sie dies als Notausweg befunden. Die angegebenen Beispiele weisen auf jeden Fall auf ein charakteristisches Merkmal des Militärwesens in der Zeit der Antik hin.

---

81 Liv. XXVII, 47.

82 Caesar, Bellum civile III, 96.

83 Caesar Africká vojna 91.